

УДК 338.43:005.92:631.11

JEL Q13, M21

Аналітичне забезпечення управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств

Бачинський Р.Л.

Білоцерківський національний аграрний університет

 E-mail: roman.bachynsky@gmail.com

Бачинський Р.Л. Аналітичне забезпечення управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств. Економіка та управління АПК. 2022. № 2. С. 98–111.

Bachynskiy R. Analytical support for managing the economic sustainability of agricultural enterprises. AIC Economics and Management. 2022. № 2. PP. 98–111.

Рукопис отримано: 16.08.2022 р.

Прийнято: 30.08.2022 р.

Затверджено до друку: 27.12.2022 р.

doi: 10.33245/2310-9262-2022-177-2-98-111

У статті висвітлюються складові аналітичного забезпечення управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств. Висвітлено, що аналітичне забезпечення управління стійким розвитком сільськогосподарських підприємств доцільно розглядати в аспекті управлінських інструментів, які його забезпечують, та методичних підходів до його оцінювання.

Встановлено, що не сформовано єдиного методичного підходу до аналізу економічної стійкості підприємства та доведено необхідність використання комплексу аналітичних процедур. Аргументовано, що до формування аналітичного забезпечення управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати комплексний підхід, який буде включати сукупність різних методів оцінки та інструментів управління.

Узагальнено підходи до оцінювання стійкості та зроблено висновок про доцільність використання багатокритеріального інтегрального показника, який буде забезпечувати досягнення стратегічних цілей підприємства. Охарактеризовано інструменти стратегічного аналізу та можливості щодо їх практичного використання в аспекті забезпечення стійкого розвитку підприємства. Обґрунтовано, що для проведення діагностики економічного стану підприємства можуть використовуватися як відносно прості методи, так і більш складніші багатофакторні моделі, які потребують залучення великої кількості фахівців з різних областей, а також обробки великого масиву первинної інформації.

Виділено методичні підходи, які передбачають формування алгоритму послідовних дій щодо розробки та прийняття найраціональніших рішень на основі врахування численних специфічних чинників та умов досягнення економічної стійкості. Аналітична модель оцінки економічної стійкості сільськогосподарського підприємства включає такі дії: вибір критеріїв ефективності та формування системи показників оцінювання; аналіз динаміки зовнішніх чинників середовища його функціонування, виробничо-економічних та фінансових показників; встановлення найбільш характерних та значимих функціональних взаємозв'язків; оцінка можливостей щодо забезпечення ефективності та конкурентоспроможності.

Обґрунтовано, що основними узагальнюючими критеріями стійкості є здатність господарюючого суб'єкта протистояти негативному впливу економічного та природного характеру; зростання можливостей щодо забезпечення розширеного відтворення виробничих ресурсів; забезпечення якісної зміни виробничих, соціально-економічних, екологічних параметрів; розробка превентивних заходів щодо запобігання спаду виробництва.

Доведено, що проведення комплексного аналізу економічної стійкості підприємства вимагає розрахунку інтегрального показника шляхом використання методів середньої арифметичної, геометричної,

рейтингової та інших оцінок з використанням певних часткових показників. Виділено основні методи оцінки економічної стійкості: динамічного порівняння, метод групування, методи математичної статистики (метод нелінійної динаміки, багатомірного статистичного і факторного аналізу), матричний метод.

В якості алгоритму оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств виділено складові інструментарію управління, а саме: методи управління. Серед основних методів управління виділено: оперативний, оптимізаційний та нормативний підходи, а областями їх використання - соціо-еколого-економічну, техніко-технологічну та фінансову стійкості.

Ключові слова: управління економічною стійкістю, сільськогосподарське фінансова стійкість, аналітичний інструментарій.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Розвиток сільськогосподарських підприємств у нинішніх високоризикових умовах вимагає залучення до аналізу кризових явищ нових підходів, які дозволяють розглядати організацію як економічну систему, стійкість якої може бути порушена під впливом чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. На перший погляд, більшість сільськогосподарських підприємств сформували налагоджену систему планування, бюджетування, обліку та звітності виробничо-господарської діяльності, однак, як доводить практика, мінливі умови зовнішнього середовища виявляють неспроможність адекватно та вчасно реагувати на їхні зміни внаслідок відсутності обґрунтованої системи аналітичного забезпечення. Вважаємо, що ускладненість управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств зумовлена відсутністю єдиних методичних підходів до її оцінювання та доступності інформації, а також дискусійними положеннями щодо складових елементів системи менеджменту стійкого розвитку.

Очевидно, що аналітичне забезпечення управління стійким розвитком сільськогосподарських підприємств доцільно розглядати в аспекті управлінських інструментів, які його забезпечують, та методичних підходів до його оцінювання на основі узагальненої моделі часткових та інтегральних показників. Встановлено, що залежно від розуміння поняття «стійкий розвиток підприємства» дослідниками формується відповідна система показників та методичних підходів до розрахунку. Так, під стійким розвитком розглядають внутрішні зміни такі, як гнучке пристосування підприємства до змін зовнішніх умов та чинників, ріст кількісних показників діяльності сільгоспідприємств та якісні зміни в структурі (організаційній, техніко-технологічній та ін.), інноваційне оновлення техніки та технологій тощо.

Зазначимо, що у науковій літературі можна виділити значну кількість підходів до оцінювання економічної стійкості. Так, поширеним є метод експрес-діагностики стійкості функціонування підприємства, який базується на використанні фінансової звітності та, здебільшого, передбачає оцінювання ресурсного потенціалу, результатів господарської та фінансової діяльності. Із цією метою розраховуються показники щодо рівня забезпечення основними виробничими ресурсами, ефективності та його фінансового стану, які дозволяють врахувати чинники досягнення та збереження його економічної стійкості, однак не передбачають розробку варіантів розвитку подій на основі прийнятих управлінських рішень [1,2]. Однак, цей підхід дозволяє визначити ознаки кризи у розвитку підприємства та розробити превентивні оперативні заходи щодо їх нейтралізації.

Зазначимо, що найбільш поширеним підходом до визначення рівня стійкості є детальний розгляд складових, які її забезпечують, їх оцінювання та розрахунок інтегрального показника [3-5]. Цей методичний підхід базується на тому, що стійкість сільськогосподарського підприємства є комплексною категорією, безпосередньо пов'язаною із його внутрішньою організацією, цілями та моделями ведення бізнесу, які сприяють його стійкості за рахунок прийняття дієвих управлінських рішень із урахуванням нових викликів та забезпеченням адекватної реакції на їх негативний вплив. Саме тому нами розглядається стійке підприємство, модель ведення господарської діяльності якого спроможна забезпечити його життєздатність та розвиток за напрямками та на рівні, визначеними довгостроковою стратегією його розвитку.

Деталізуємо методичні підходи до оцінювання стійкості підприємства та їх результативності в процесі управління. Так, вітчизняні науковці пропонують визначати стійкість підприємства за такими послідовними етапами:

збирання та систематизація первинної та вторинної інформації; обґрунтування системи показників оцінювання; розрахунок інтегрального показника стійкості; ранжування одержаних показників та обґрунтування висновків [7,8]. Окремі дослідники виокремлюють серед переліку процедур при визначенні рівня стійкості аналітичні та синтетичні. Так, серед аналітичних виділено ідентифікацію області діагностики й аналіз інформаційної бази, а синтетичних – організацію моніторингу, моніторинг економічної стійкості, розрахунок інтегрального показника, інтерпретацію та висновки.

Поширеним є підхід оцінювання економічної стійкості підприємства на основі складових ресурсного забезпечення підприємств [8,9]. За іншим підходом, передбачається вивчення у динаміці зміни рівня економічної стійкості підприємства на основі аналізу результатів виробничої діяльності та використання таких показників: точки беззбитковості, коефіцієнта економічної стійкості, рівня економічної безпеки [10]. На нашу думку, окреслені підходи є важливими при оцінюванні економічної стійкості підприємства, однак не дозволяють її комплексно охарактеризувати, оскільки ігнорують складові зовнішнього середовища та окремі елементи внутрішнього, які відіграють вагомую роль у забезпеченні стабільного функціонування організації та зростаючої динаміки кількісних та якісних показників її розвитку.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники пропонують проводити оцінювання економічної стійкості підприємства на основі показників фінансового стану та ймовірності банкрутства. Так, науковцями Словаччини проведено фінансовий аналіз і розроблено прогнози фінансової стійкості для сільськогосподарських підприємств цієї країни, які забезпечують їх стійкість. Ними проведено перевірку прогностичної спроможності моделей банкрутства, розроблених для нинішнього етапу розвитку сільськогосподарських підприємств, та зроблено висновок про те, що найвища прогностична здатність моделей прогнозування банкрутства досягається за умови, якщо вони використовуються у тотожних економічних умовах і в секторі економіки, в якому вони були розроблені [11]. Вважаємо, що використання підходів до оцінювання стійкості бізнесових структур на основі фінансової стійкості та банкрутства є доцільним, однак певною мірою при цьому ігноруються такі важливі напрями діяльності сільськогосподарських підприємств, як розвиток сільської території, інноваційно-інвестиційна діяльність, позитивні ефекти від якої можуть бути одержаними у майбутньому періоді тощо.

Заслуговує уваги підхід оцінювання економічної стійкості на основі вартісної складової, що передбачає розрахунок показників економічної ефективності діяльності, ліквідності та збалансованості зростання бізнесу [12]. Автором запропоновано алгоритм використання VBM-моделей для оцінювання економічної стійкості підприємства та обґрунтовано умову його стійкого стану – перевищення фінансової рентабельності витрат на власний капітал, що сприяє формуванню позитивних потоків доданої вартості бізнесу.

Згідно з міркуванням зарубіжних фахівців, найбільш доцільним при оцінюванні економічної стійкості фермерських господарств є показники прибутковості, ліквідності та продуктивності, а також розглядають багатоетапну методику вибірки та простий економічний аналіз [13]. Водночас, як у зарубіжній, так й вітчизняній практиці при оцінюванні стійкості сільськогосподарських підприємств використовується підхід, який базується на врахуванні складових сталого розвитку, а саме: не лише економічний компонент, а й соціальний та екологічний [14]. Зарубіжні дослідники пропонують проводити оцінку стійкості на основі багатокритеріальної моделі сталості, яка включає економічну, екологічну, соціальну та управлінську складові, що дозволяє проводити порівняння ефективності та стійкості з іншими підприємствами. Безперечно, що цей методичний підхід є доцільним саме для сільськогосподарських підприємств, оскільки в умовах посилення ризиків кліматичних змін, необхідності збереження довкілля, родючості ґрунтів, створення відповідних соціальних умов для проживання у сільській місцевості, а також європейської інтеграції, стійкість агробізнесу буде забезпечуватися за умови реалізації принципів сталого розвитку. Однак, практичне використання цього підходу є складним через дію певних обмежувальних факторів, таких як бізнес-ризик, високі витрати на збір і управління даними а також нестача фінансових ресурсів та інші, і за таких умов звітність про сталий розвиток вважається зайвою та обтяжливою діяльністю.

Узагальнення підходів до оцінювання стійкості підприємства як інструменту розробки та прийняття обґрунтованих управлінських рішень дозволяє зробити висновок про доцільність використання багатокритеріального інтегрального показника, який буде забезпечувати досягнення стратегічних цілей, хоча при цьому необхідно максимально нівелювати його недоліки. Зазначимо, що в окремих випадках такий підхід має слабкі місця, зокрема у ситуації,

коли при розрахунку інтегрального показника використовуються показники, що мають різні вимірювальні величини (наприклад, коефіцієнт ефективності управління, який вимірюється у відносних величинах, чистий прибуток на одного менеджера, який визначається у гривнях). Складно уявити, яким чином розраховуються окремі вихідні коефіцієнти, які використовуються при оцінюванні (коефіцієнти ефективності заходів з охорони навколишнього середовища, коефіцієнт ефективності управління та коефіцієнт ефективності організаційної структури тощо).

Водночас, розрахунок інтегрального показника стійкого розвитку за формулою середньоарифметичного та геометричного, які дуже часто використовуються, на нашу думку, не дозволяють встановити стійкість розвитку підприємства. Так, згідно з таким підходом до розрахунку, високий рівень стійкості матиме підприємство, яке забруднює навколишнє середовище, регулярно затримує виплату заробітної плати, не інвестує в об'єкти соціальної сфери села тощо, за рахунок чого досягає економічної стабільності.

Окрім цього, при розрахунку інтегрального показника може виявитися, що показники, включені до його визначення, є різновекторними. До прикладу, у нинішніх умовах для забезпечення стійкості сільськогосподарським підприємствам необхідно орієнтуватися на мінімізацію ризиків, підвищення рівня заходів щодо адаптації до кліматичних глобальних змін та ведення «здорового землеробства», а тому, якщо перемножити ці коефіцієнти, то неможливо оцінити реальний стан справ на підприємстві. Саме тому на сьогодні існує необхідність уточнення аналітичних інструментів оцінювання економічної стійкості сільськогосподарського підприємства у системі управління нею.

Метою статті є узагальнення теоретико-методичних засад управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств та розробка аналітичного інструментарію, який охоплює напрями забезпечення функціональної та системної стійкості, методичні підходи до її оцінювання, алгоритм оцінки та критерії забезпечення стійкого розвитку.

Матеріал та методи дослідження. Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені проблемам управління економічною стійкістю підприємства, особливостям сільськогосподарського виробництва, методичним підходам до оцінювання стійкого розвитку організації та інструментам менеджменту. Вирішення до-

слідницьких завдань відбувалося на основі використання загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: системного підходу, узагальнень, аналогій, методів монографічного та порівняльного аналізу. При вирішенні завдань формальних процесів предметної області використано факторний, функціональний, структурний та інформаційно-аналітичний підходи до проведення дослідження.

Результати дослідження та обговорення.

Одним із найбільш поширених інструментів дослідження господарської діяльності підприємства, який дає можливість врахувати стан середовища його функціонування, є SWOT-аналіз. Цей метод є універсальним, що дозволяє його використовувати для вирішення різних завдань та об'єктів дослідження, а також дає можливість розглядати внутрішнє та зовнішнє середовища підприємства. Відомо, що цей метод доцільно використовувати для стратегічного планування діяльності підприємства, розробки стратегічних рішень. Однак, для нього характерними є такі недоліки: спрощує процес прийняття рішень, що може зумовити їх необґрунтованість; є зручним способом систематизації даних, тому результати залежать від повноти та якості вихідної інформації; забезпечує задоволення лише загальних цілей, а з метою обґрунтування чітких рекомендацій доцільно проводити додаткові дослідження; не дозволяє одержати кількісні оцінки, що ускладнює моніторинг досягнення цілей та розробку сценаріїв розвитку підприємства; задля виконання якісного аналізу вимагає залучення фахівців із різних областей та обробки великого масиву релевантної інформації.

З метою оцінки конкурентної позиції підприємства та обґрунтування основних напрямів розвитку може бути використана методика бенчмаркінгу – порівняльного аналізу результатуючих показників діяльності підприємств та його конкурентів [16]. Основними показниками, які використовуються при проведенні порівняльного аналізу, є частка ринку, цінова політика та рівень цін, собівартість продукції та послуг, якість, продуктивність праці, матеріаломісткість, енергомісткість одиниці продукту, земле- та ресурсозабезпеченість та віддача, рентабельність, відстань від підприємства до цільових сегментів ринку тощо. За результатами дослідження, на основі бенчмаркінгу можна виділити сильні сторони підприємства та конкурентні переваги, обґрунтувати пріоритетні напрями удосконалення діяльності. Окрім цього, за цим методичним інструментом можна розробити цілі, досяжність яких довели конкуренти, внаслідок чого скорочуються

затрати на процес обґрунтування змін. Однак, для бенчмаркінгу характерними є наступні недоліки: практичне використання методу вимагає високих фінансових та трудових затрат, що доводить його доцільність у використанні лише за ключовими напрямками діяльності підприємства (ціноутворення, ефективність, споживачі та ін.); результативність методу залежить від повноти інформації, однак існують труднощі в її одержанні, особливо щодо конкурентів.

Важливе місце в аналітичному забезпеченні управління економічною стійкістю підприємства посідають моделі прогнозування банкрутства, які дозволяють планувати його економічний розвиток та одержати досить точний прогноз ймовірності прояву кризових явищ у часовому інтервалі до двох років. Розроблені моделі прогнозу банкрутства підприємства, як вітчизняні, так і зарубіжні, характеризуються універсальністю, не вимагають високих фінансових та трудових затрат. Однак, серед недоліків цієї групи методів можна виділити: зниження надійності результатів при складанні прогнозів на більш тривалий період; використання у країнах з високим рівнем розвитку економіки, де функціонує розвинений фондовий ринок, гнучкої системи оподаткування; у вітчизняних умовах існує необхідність розробки регресійних моделей, які б враховували особливості галузі, та інші чинники ведення бізнесу; у більшості моделей використовується обмежений перелік економічних показників, висновки мають ймовірнісний характер та відсутня можливість розробляти конкретні рекомендації.

Метод аналізу «DuPont» дає можливість аналізувати вплив чинників операційної діяльності та економічної політики на рентабельність власного капіталу, що є однією з основних характеристик ефективності діяльності з боку власників підприємства. Для цього методу характерною є простота, оскільки всі доступні для аналізу передбачені показники містяться в бухгалтерській та фінансовій звітності підприємства, що використовуються не лише при аналізі господарської діяльності, а й при розробці прогнозів. До основних недоліків цього методичного підходу належать наступні: непроведення використання фіксованого набору показників, їх адаптації під особливості конкретного підприємства; базований на використанні показників звітності, які можуть бути нерелевантними; економічні показники розраховуються відособлено один від одного, що зумовлює суперечливість висновків; орієнтування на нормативні значення; непроведення аналізу особливостей внутрішнього та зовніш-

нього середовищ підприємства, що обмежує його використання у практичній діяльності.

Важливим аналітичним інструментом у системі управління економічною стійкістю підприємства є GAP-аналіз, який дозволяє встановити невідповідність його цілей та можливостей. Метод розриву доцільно використовувати з метою моделювання реальних можливостей підприємства із урахуванням поточного та прогнозного майбутнього стану середовища, визначення відхилення реального стану підприємства від показників стратегічного плану, розробки заходів щодо подолання розриву між бажаним та можливим станами підприємства [17]. Для цього методу характерною є універсальність, його використання можливе у різних сферах управління та для відмінних об'єктів дослідження. Метод передбачає використання цільових показників, які комплексно характеризують діяльність підприємства (обсяги продажу, прибуток, рентабельність, грошовий потік, частка ринку та ін.), перелік показників яких може адаптуватися до цілей дослідження. Однак результативність цього методу визначається рівнем фаховості та аналітичних здібностей спеціалістів, а також залежить від повноти та якості вихідної інформації.

Матриця Бостонської консультативної групи (BCG) є однією із найбільш відомих інструментів стратегічного управління, яка використовується для аналізу бізнес-портфеля підприємства та розробки стратегічних рекомендацій. Згідно з цією матрицею, всі бізнес-одиниці підприємства поділяються на групи за такими показниками: частка на ринку щодо найбільш потужного конкурента та швидкість росту ринку. За результатами аналізу, всі бізнес-одиниці або продукти підприємства поділяються на чотири групи: «Важкі діти», «Зірки», «Дійні корови», «Собаки» [18]. Кожен квадрат позиції, у який потрапила бізнес-одиниця або товарна група, характеризує економічну діяльність об'єкту на основі показників рентабельності, потреби у залученні інвестицій, негативного та грошового потоків та визначає можливі напрями перспективного розвитку. Зазначимо, що цей методичний підхід не вимагає значних фінансових та трудових затрат для проведення аналізу, а також високої кваліфікації фахівців, забезпечує об'єктивність та простоту аналізу показників. Щодо питання управління економічною стійкістю - дуже важливо, що цей підхід дозволяє розробляти рекомендації з управління діяльністю, портфелем або товарними групами, зокрема: визначити найбільш перспективні напрями інвестування, вчасно виключати економічно непривабливі товарні

позиції, посилювати прибуткові види діяльності. Однак, цей методичний підхід має такі недоліки: не враховує взаємозалежність товарних груп між собою, що зумовлює необґрунтованість рекомендацій; визначення позиції бізнесу або товарної групи проводиться лише за двома параметрами, не передбачає адаптації до специфіки діяльності, що призводить до неоптимальних висновків та рекомендацій; передумови, які закладаються до матриці, не є універсальними, що спричинює помилкові рішення внаслідок того, що пряма відповідність частки ринку та прибутку порушується при виведенні на ринок нового продукту із значними обсягами інвестиційних вкладень, зниженням частки ринку внаслідок завершення життєвого циклу товару, а, отже, досягнення високої частки ринку не є єдиним фактором успіху.

Модель ADL життєвого циклу є результатом подальшого розвитку матриці BCG. У цій моделі аналіз проводиться за критеріями фаз життєвого циклу галузі та конкурентного стану підприємства на ринку [19]. Поєднання параметрів життєвого циклу галузі та конкурентоспроможності підприємства формують матрицю ADL, яка складається із 20 квадратів, кожний із яких окреслює певне його положення, що характеризується динамікою зростання обсягів продажу, прибутковості, потребою в інвестуванні та наявністю вільних грошових коштів. Для кожної позиції запропоновано певні стратегічні рішення, вибір яких пропонується виконати у декілька етапів. Для вибору уточненої стратегії пропонується широкий перелік із двадцяти чотирьох варіантів, що було зроблено вперше.

Цей підхід характеризується простотою у використанні, є наглядним, універсальним та адаптивним до переліку факторів. Рекомендують використовувати цей підхід до високотехнологічних галузей, які мають коротку тривалість життєвого циклу товару, у результаті чого підприємство не може досягнути своїх цілей, якщо вчасно не використає обґрунтовану стратегію. Перевагою цього методу є відмінність, яка дозволяє проводити стратегічний аналіз із урахуванням фази розвитку ринку, розробляти рекомендації з управління бізнес-портфелем або товарними групами, визначати пріоритетні напрями, вчасно включати товарні позиції, розвивати прибуткові види діяльності.

Однак, серед недоліків цього методичного підходу слід виділити такі: рекомендації можуть бути неоптимальними, оскільки використовуються обмежений перелік чинників; потребує залучення великої кількості фахівців із різних областей та переробки великого масиву первинної інформації; передбачає незалеж-

ність бізнес-напрямів та товарних груп між собою; рекомендації мають загальну орієнтацію, що потребує уточнення на основі використання інших інструментів аналізу; зумовлює суперечливість результатів у випадку зниження обсягів продажу, економічної кризи; не розглядає стратегічні рішення, спрямовані на зміну життєвого циклу.

Помітне місце в аналітичному забезпеченні управління стійкістю підприємства є матриця Ансоффа, яка будується за двома осями: характеристика товарів та ринків із виділенням поточних та нових. Згідно з цим методом, виділяються чотири квадрати матриці, які передбачають використання певних стратегій: проникнення на ринок, розвиток ринку, розвиток товару та диверсифікацію. Цей методичний підхід характеризується простотою використання, об'єктивністю та універсальністю, а також потребує висококваліфікованих аналітиків, що дозволяє самостійно застосовувати його у практичній діяльності.

Серед недоліків цього методичного підходу слід визначити: обмеженість параметрів оцінки, а також непередбаченість адаптації моделі під специфіку підприємства; базування рекомендацій щодо використання певних стратегій на загальній орієнтації, що вимагає уточнення на основі інших інструментів; спрощення процесу прийняття рішень, що не завжди забезпечує оптимальність управлінських рішень.

Метод аналізу PIMS (Profit Impact of Market Strategies), або «вплив ринкової стратегії на прибуток» базується на припущенні, що ефективність функціонування підприємства не залежить від галузевої належності, розміру, географічного положення, визначається загальними чинниками для всіх видів виробничої діяльності [20]. Згідно з цим методичним підходом, є можливість встановити вплив на величину показників прибутковості підприємства та здатність генерувати грошові кошти таких стратегічних показників, як: частка на ринку, якість продукції, вертикальна інтеграція, швидкість росту ринку, стадія розвитку галузі, інтенсивність потоку капіталу тощо. Іншими словами, цей підхід дозволяє оцінити можливості підприємства щодо перспективного розвитку та провести порівняльний аналіз одержаних даних із параметрами розробленої моделі.

Вказаний метод вимагає широкого масиву даних, що дозволить розробляти сценарії розвитку підприємства на основі досвіду інших суб'єктів господарювання а також обґрунтовувати цільові показники. Для нього властивою є універсальність, що дає змогу його застосову-

вати у різних галузях та підприємствах. Водночас, для цього підходу характерними є наступні недоліки: не дозволяє враховувати специфіку підприємства; обмеженість використання у вітчизняній практиці, оскільки розроблявся цей метод для стабільних ринків розвинених країн; потребує значних витрат часу та капіталу при введенні інших додаткових параметрів до моделі, що зумовлює відставання розробленої моделі від поточної практики.

Модель SPACE базується на аналізі таких важливих бізнес-процесів, як: постачання, продукт, середня вартість продукту, кількість потенційних покупців та прийняття рішень про покупку (Supplier, Product, Average, Customer та Evaluation), використовується для аналізу поточного стану підприємства у внутрішньому та зовнішньому середовищах та дозволяє розробити стратегічні напрями його розвитку щодо посилення конкурентної позиції. Стратегічна позиція бізнес-одиниці визначається економічною силою, конкурентною позицією, стабільністю середовища та привабливістю економічної діяльності. Стратегічна позиція визначається на основі SPACE-діаграми та вектору стратегічної позиції та дає змогу визначити стратегічні напрями розвитку підприємства.

Ця модель дозволяє проводити системну багатофакторну оцінку внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємства, представляє розширений перелік стратегічних позицій (чотири), дозволяє формалізувати поточну стратегічну позицію бізнес-одиниці та розробляти сценарії можливих змін, а також обґрунтовувати стратегічні напрями його розвитку. Цей метод є універсальним, дає змогу адаптувати перелік та кількість досліджуваних факторів під специфіку ринку та об'єкта дослідження, надає можливість симулювання можливих варіантів зміни стратегічної позиції бізнес-одиниці та представлення графічної інтерпретації стратегічної позиції підприємства, розробки рекомендацій з вибору стратегічних рішень. Серед недоліків цього методу слід виділити такі: потребує залучення великої кількості фахівців з різних сфер а також висока його трудомісткість щодо збору та обробки великих масивів даних; містить загальну орієнтацію та вимагає уточнення на основі інших інструментів аналізу; простота процесу прийняття рішень, що може зумовити їх необґрунтованість; передбачає набір варіантів стратегічних рішень, відповідно до позиції об'єкту дослідження, однак не вказує раціонального рішення; на практиці фактори не мають еквівалентної значимості, що може зумовити помилкові висновки.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що в якості інструментів аналізу стійкого розвитку підприємства можуть використовуватися різні методи, для яких властивими є як переваги, так і недоліки. З метою проведення діагностики економічного стану підприємства можуть використовуватися як відносно прості методи (матриця Бостонської консультативної групи, DuPont-аналіз, регресійні моделі прогнозування банкрутства та ін.), так і більш складні багатофакторні моделі (матриця McKinsey, підхід SPACE, GAP-аналіз), які потребують залучення великої кількості фахівців із різних областей, а також обробки великого масиву первинної інформації. Однак більшість методів розроблялися для умов зарубіжних ринків, що обмежує їх використання у вітчизняній практиці та вимагає їх адаптації. Водночас, при безпосередньому виборі стратегії використовуються SWOT-аналіз, матриця BCG та McKinsey, ADL-аналіз, метод PIMS, модель SPACE, оскільки забезпечують стратегічну спрямованість управлінських рішень. Ці методичні підходи визначають перелік можливих стратегічних рішень, які надалі повинні кількісно та критично розглядатись керівництвом підприємства.

У складі аналітичного забезпечення управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств доцільно виділити методичні підходи, які передбачають формування алгоритму послідовних дій щодо розробки та прийняття найбільш раціональних рішень на основі врахування численних специфічних чинників та умов. Методичні підходи до формування аналітичної моделі оцінки економічної стійкості сільськогосподарського підприємства передбачають наступні дії: вибір критеріїв ефективності та формування системи показників оцінювання; аналіз динаміки зовнішніх чинників середовища його функціонування, виробничо-економічних та фінансових показників; встановлення найбільш характерних та значимих функціональних взаємозв'язків; оцінка можливостей щодо забезпечення ефективності та конкурентоспроможності. Очевидно, що визначення ефективності та конкурентоспроможності підприємства доцільно здійснювати на основі обґрунтування критеріїв та формування відповідної системи показників оцінки.

Критерії виробничої ефективності забезпечення економічної стійкості формуються на основі принципів розширеного відтворення, а саме: адаптивності до ґрунтово-кліматичних умов місцевості; досягнення ресурсної збалансованості та раціональної організації

виробничих процесів; забезпечення оптимального співвідношення факторів виробництва та структурно-елементної результативності; збільшення обсягів виробництва продукції.

Критеріями економічної ефективності, які забезпечують економічну стійкість сільськогосподарського підприємства, є забезпеченість оборотними засобами виробництва на основі нормування; досягнення оптимального рівня виробничих витрат та рентабельності, яка відповідає рівню розширеного відтворення.

Критеріями фінансової стабільності підприємства є фінансова стійкість, рентабельність власного капіталу, оптимальний рівень ризику втрати фінансової стійкості.

Отже, основними узагальнюючими критеріями стійкості є: здатність господарюючого суб'єкта протистояти негативному впливу економічного та природного характеру; зростання можливостей щодо забезпечення розширеного відтворення виробничих ресурсів; забезпечення якісної зміни виробничих, соціально-економічних, екологічних параметрів системи; розробка превентивних заходів щодо запобігання спадам виробництва. Вважаємо, що система показників оцінювання економічної стійкості сільськогосподарських підприємств повинна включати невелику їх кількість.

Проведення комплексного аналізу економічної стійкості підприємства вимагає розрахунку інтегрального показника шляхом використання методів середньої арифметичної, геометричної, рейтингової оцінок та ін. Однак, як зазначалося вище, використання інтегрального показника не завжди відповідає вимогам комплексної оцінки економічної стійкості, оскільки характеризує лише кількісне значення сукупності взаємопов'язаних критеріїв. Саме тому з метою оцінювання економічної стійкості необхідно додатково розраховувати часткові показники, які характеризують окремі складові аспекти діяльності підприємства, оскільки лише за такого підходу є можливість одержати якісний параметр сукупності взаємопов'язаних критеріїв.

Очевидно, що з метою розробки сценаріїв досягнення економічної стійкості підприємства доцільно використовувати оптимізаційні моделі, які розробляються на основі системного підходу. Основними методами оцінки економічної стійкості є методи: динамічного порівняння, групування, математичної статистики (нелінійної динаміки, багатомірного статистичного і факторного аналізу), матричний. Зазначимо, що найбільш універсальним є матричний метод, який відображає поєднання всіх показників в індексній матриці. Його використання ба-

зується на концепції виробничого потенціалу, яка дозволяє у матричній моделі відобразити вхід-вихід факторів виробництва. Так, на вході відображаються витрати та ресурси, а на виході – результати господарської діяльності.

Аналіз динаміки виробничо-економічних та фінансових показників, цінкових та вартісних співвідношень, індикаторів макроекономічного стану дозволяє оцінити можливості суб'єкта господарювання щодо економічної стійкості, рівня накопичення щодо формування в достатньому обсязі власних оборотних ресурсів та ресурсів на реновацію та оновлення основних виробничих фондів, а також встановити тенденції, диспропорції, які вимагають використання інструментів державного регулювання сільськогосподарського виробництва.

На результати сільськогосподарського виробництва впливають фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що й визначає комплексний характер змісту категорії «економічна стійкість», при цьому результуючі показники є відображенням не лише раціональності використання засобів виробництва, але й оцінкою результативності системи менеджменту підприємства щодо планування та управління виробництвом та параметрами процесів (нормування показників, встановлення оптимальних співвідношень) а також дієвості важелів державного регулювання.

Так, економічна стійкість сільськогосподарських підприємств залежить від обрахунку внутрішніх та зовнішніх чинників, взаємний вплив яких знаходить своє відображення у результуючих показниках – чистому доході, рентабельності. Досліджувані фактори можуть бути класифіковані за різними ознаками, зокрема, за змістом науковці виділяють техніко-технологічні, біологічні, організаційно-економічні та соціальні [21,22]. Сукупність чинників техніко-технологічної групи включає елементи системи факторів виробництва сільськогосподарської продукції, рівень їх інноваційності, продуктивності та інших показників, які визначають ефективність та конкурентоспроможність підприємства. Очевидно, що важливе місце у забезпеченні економічної стійкості сільськогосподарського підприємства відводиться таким чинникам: умови виробництва (природні – ґрунти, рельєф, клімат; економічні – ціни на виробничі ресурси інших галузей); матеріальні та трудові ресурси; витрати виробництва; інноваційність технологій та організація виробничих процесів.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що на економічну стійкість сільськогосподарських підприємств

впливають наступні фактори: природно-кліматичні та техніко-технологічні – фізико-хімічний склад ґрунтів, температурний режим, рівень вологості, біологічний потенціал породи худоби та птиці, сортів рослин; економічні – інституціональні перетворення та важелі регулювання виробництва та обігу сільськогосподарської продукції, вартісні та цінові співвідношення тощо.

Оснoву економічного аналізу стійкості підприємства становить факторний аналіз – виявлення, оцінка та прогнозування впливу факторів на зміну результативних показників. Очевидно, що за умови детального дослідження залежності результативних показників від тих чи інших факторів, точнішими будуть результати аналізу та оцінка якості бізнес-процесів. Без глибокого та всебічного аналізу факторів не можна зробити обґрунтовані висновки про результати діяльності, виявити резерви, обґрунтувати плани та управлінські рішення.

В основі методичних підходів до оцінки економічної стійкості підприємства є формування системи збалансованих показників, яка базується на поєднанні функціональної та системної стійкості. Кожен із компонентів включає декілька показників, які характеризують найбільш значимі аспекти економічної стійкості підприємства (рис. 1).

Отже, обґрунтування оптимальних параметрів стійкості сільськогосподарського підприємства доцільно проводити на основі алгоритму, який представляє собою формування цілі оцінки стійкості; аналіз середовища функціонування; формування системи показників; виявлення взаємозв'язків за функціональними областями; розрахунок комплексного показника стійкості; встановлення критерію за цілепокладанням; формування системи обмежувачів; розробку сценаріїв стійкості та управлінських рішень щодо економічної стійкості господарюючого суб'єкта.

До складових управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств слід віднести інструментарій, який відображає методи управління, цілепокладання процесу, функціональні області об'єкту управління, рівень організації, різні обмеження, пов'язані зі специфікою взаємозв'язків у системі, техніко-технологічних та економічних взаємовпливів. До інструментів управління стійкістю відносять ресурси, способи, методи управлінського впливу на організацію та управління економічною стійкістю. Окрім цього, до інструментарію управління економічною стійкістю належать також методики визначення оптимальних значень, параметри, норми, нор-

мативи, регламенти, рекомендації щодо їх використання, макроекономічні регулятори, маркетингові та економічні інструменти.

Узагальнюючи методичні підходи до управління складними системами та враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва, у якості основних методів управління слід виділити оперативний, оптимізаційний та нормативний підходи, а областями їх використання – еколого-економічну, техніко-технологічну та фінансову стійкості.

Система оперативного управління представляє собою управління організацією неперервної діяльності об'єктів управління в параметрах, які забезпечують економічну стійкість підприємства. Оперативне управління економічною стійкістю передбачає використання ситуативного управління (або управління на основі відхилень), програмне управління (або управління за цілями) та управління за результатами. Оперативне управління зорієнтоване на досягнення системної стійкості, включає такий інструментарій: норми, нормативи, оптимальні параметри, регламенти організації щодо забезпечення ефективності та конкурентоспроможності продукції підприємства.

Оптимізаційне управління передбачає використання методик щодо розрахунку обґрунтованих параметрів показників та нормативне управління (норми та нормативи організації виробничого процесу в оптимальному діапазоні), за своєю сутністю мають забезпечувальний характер щодо оперативного управління, його форм. Оптимізаційні методи в управлінні економічною стійкістю підприємства дозволяють визначити оптимальні значення параметрів структурних елементів підприємства та процесів у функціональних областях, що становить основу інструментів, на базі яких здійснюється управління стійким розвитком.

Зазначимо, що норми та нормативи належать до економічних показників, які характеризують економічну ефективність, однак практика управління складними системами доводить необхідність використання нормативних методів й для технологічних процесів. Саме це дозволяє визначити оптимальні технологіко-економічні взаємозв'язки та забезпечить необхідну пропорційність у ресурсному забезпеченні сільськогосподарського виробництва, які характеризують параметричні умови стійкого розвитку підприємства. Вважаємо, що нормативні показники, які забезпечують стійкий розвиток підприємства, є важливим інструментом управління, використання яких дозволяє нівелювати функціональні дисбаланси та забезпечувати організацію високоефективного та стійкого розвитку.

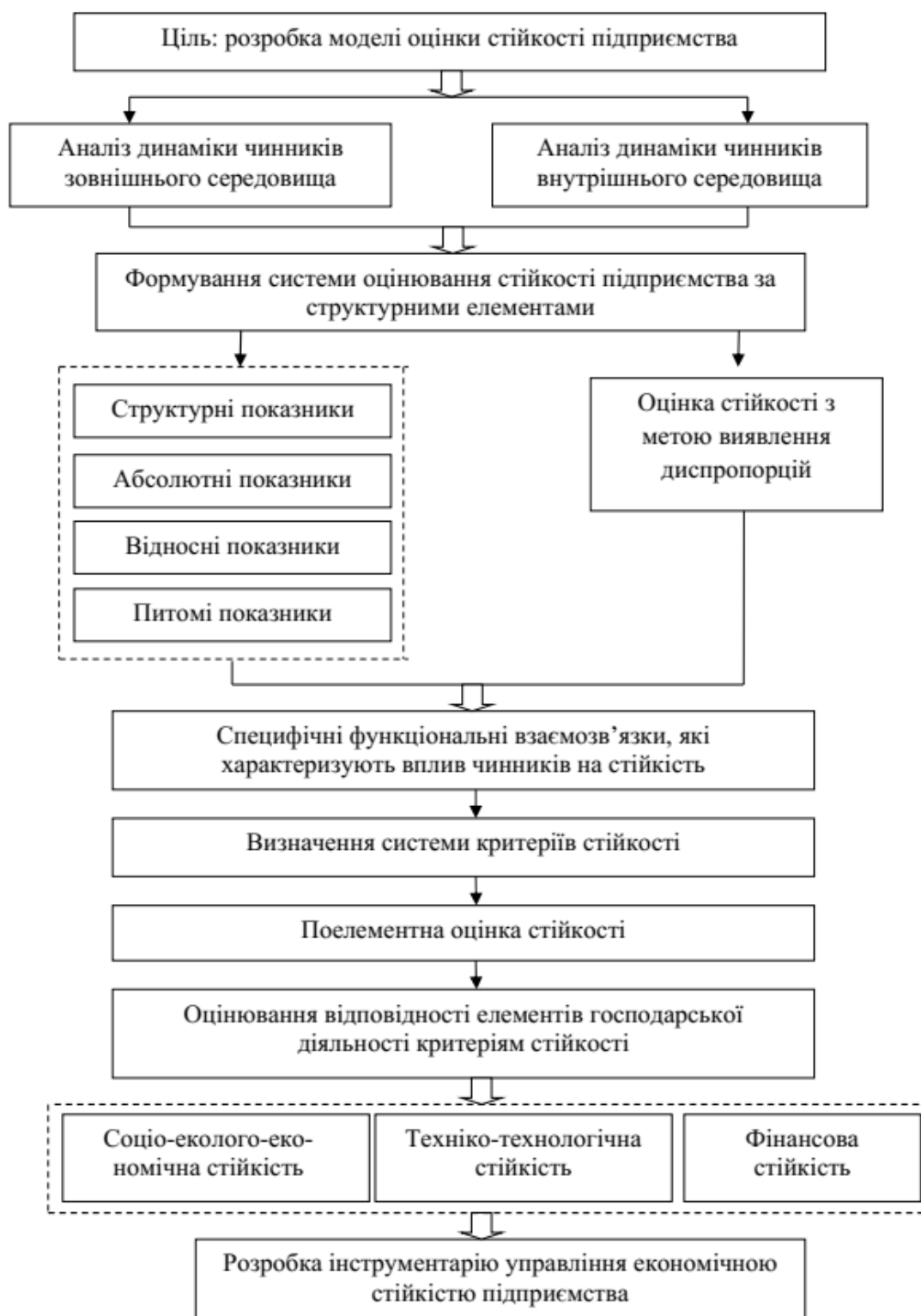

Рис. 1. Модель оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

Джерело: розроблено автором.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що на практиці ще не сформувався єдиний методичний підхід до аналізу економічної стійкості підприємства. Це означає, що динаміка розвитку такої складної системи як сільськогосподарське підприємство не може бути описана на основі одного підходу, оскільки кожний із них має як переваги, так й недоліки. Отже, з метою формування аналітичного забезпечення управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств доцільно використовувати комплексний підхід, який буде включати сукупність різних методів оцінки та інструментів управління стійким їх розвитком.

Економічну стійкість доцільно розглядати з позиції соціо-еколого-економічної, техніко-технологічної та фінансової стабільності, оскільки сільськогосподарське підприємство є складноорганізованою системою, що складається з біологічних, техніко-технологічних та економічних підсистем. Тому доцільно використати ресурсний підхід. Цей підхід дозволяє розглядати стійкість з позиції результативності господарської діяльності на основі ресурсозабезпечення, оптимальної ресурсомісткості, ресурсозаощадження.

Зазначимо, що ресурсомісткість бізнес-процесів є багатофункціональним показником та дозволяє провести порівняльний аналіз досягнутого значення цього показника підприємством із нормативною величиною. Очевидно, що приведення величини ресурсних витрат до нормативного значення є однією із складових управління стійким розвитком підприємства, оскільки оптимальне співвідношення спожитих виробничих ресурсів до виробленої продукції дозволяє встановити обмеження в організації виробничої діяльності, є умовою забезпечення ефективності та конкурентоспроможності виробництва.

Ефективність використання виробничих ресурсів характеризується такими показниками: фондомісткістю, матеріаломісткістю, трудомісткістю, зарплатомісткістю, а узагальнюючий показник оцінки ресурсомісткості можна одержати на основі співставлення сукупних витрат (вартісної оцінки виробничих ресурсів) із доходами від реалізації виробленої продукції.

Доведено, що основними узагальнюючими критеріями стійкості є: здатність системи протистояти негативному впливу економічного і природного характеру; посилення можливості щодо розширеного відтворення факторів виробництва; забезпечення якісних змін виробничих, соціально-економічних, екологічних

параметрів; створення умов щодо подолання зниження обсягів виробництва продукції.

Управління соціо-еколого-економічною стійкістю сільськогосподарського підприємства забезпечується оптимізаційними та нормативними методами, які сприяють досягненню збалансованого стану системи на основі встановлення оптимальних пропорцій у структурних компонентах. Напрямами управлінського впливу є структурні елементи агроєко-системи (біологічні ресурси), трудові ресурси, сільська територія.

Основними методами управління техніко-технологічною стійкістю, які сприяють досягненню динамічного оптимуму, є: оперативний, оптимізаційний та нормативний. Областями управлінських впливів є система ведення виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки, баланси ресурсів, агроценози.

Управління фінансовою стійкістю з метою забезпечення економічної стійкості сільськогосподарського виробництва здійснюється оптимізаційними та нормативними методами. Основними напрямами управлінського впливу є виявлені диспропорції у співвідношенні власного та позиченого капіталу, рентабельності власного капіталу та допустимого рівня ризику.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Прус Ю., Сосніна К. Діагностика як інструмент антикризового управління підприємством. Молодий вчений. 2020. № 12 (88). С. 159-165. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-33> (дата звернення: 02.08.2022).
2. Кривов'язюк І. В., Божидарнік Т. В. Комплексна економічна діагностика підприємства: монографія. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2012. 226 с.
3. Ткачук В. І., Прокопчук О. А., Яремова М. І. Економічна безпека та стійкість сільськогосподарських підприємств: монографія. Житомир: Волинь, 2013. 276 с.
4. Глушко О. В. Методичні основи оцінювання економічної стійкості підприємств. Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільський національний економічний університет. 2013. Том 13. С. 281-287.
5. Кобець С. П. Методичний підхід до оцінювання економічної стійкості підприємств. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3. С. 307-311.
6. Наконечна О. С. Методичні підходи до оцінювання економічної стійкості промислових підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 6. С. 47-53.
7. Галюк Л. Інтегрована оцінка економічної стійкості розвитку газорозподільних підприємств. Галицький економічний вісник. 2012. № 2 (35). С. 145-154.

8. Кравченко М. О. Системно-структурний підхід до формування економічної стійкості машинобудівних підприємств: автореф. дис. ... д-ра техн. наук.: 08.00.04. Київ, 2018. 47 с.
9. Зиз Д. О. Теоретико-методичний підхід до оцінювання внутрішньої здатності до структурних перетворень підприємств машинобудування як чинників забезпечення їх економічної стійкості. *Економічний вісник*. 2020. № 3. С. 176-188.
10. Проценко Н. Б. Організаційно-економічний механізм забезпечення довгострокової економічної стійкості промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.04. Донецьк, 2008. 20 с.
11. Valaskova K., Durana P., Adamko P., Jaros J. Financial Compass for Slovak Enterprises: Modeling Economic Stability of Agricultural Entities. *Risk Financial Manag.* 2020. № 13 (5), 92. URL: <https://doi.org/10.3390/rjfm13050092> (дата звернення: 03.08.2022).
12. Пономаренко Т. В. Оцінювання економічної стійкості підприємства на основі вартісного підходу. *Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет*. 2016. Том 24. № 2. С. 106-113.
13. Sharafat A. A., Deseit B. A., Masad M. A. An assessment of economic sustainability in broiler enterprises: Evidence from Jordan. *Asian Journal of Agriculture and Rural Development*. 2020. № 10 (1). P. 171-182. URL: <https://doi.org/10.18488/journal.1005/2020/10/1/1005.1.171.182> (дата звернення: 03.08.2022).
14. Law E. P., Wayman S., Pelzer C. J., Culman S. W., Gómez M. I., Di Tommaso A., Ryan M. R. Multi-Criteria Assessment of the Economic and Environmental Sustainability Characteristics of Intermediate Wheatgrass Grown as a Dual-Purpose Grain and Forage Crop. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. P. 35-48. URL: <https://doi.org/10.3390/su14063548> (дата звернення: 03.08.2022).
15. Bielik P. SWOT-analysis of Slovak farmers in the pre-accession period to the EU. *Agricultural economics*. 2012. Vol. 49. P. 352-359. URL: <https://doi.org/10.17221/5412AGRICON> (дата звернення: 02.08.2022).
16. Raharjo H., Chai-Kah H., Min X., Brombacher A. Dynamic benchmarking methodology for quality function deployment. *Benchmarking: An International Journal*. 2010. Vol. 17 (1). P. 27-43. URL: <https://doi.org/10.1108/14635771011022307> (дата звернення: 02.08.2022).
17. Jennings M. D. Gap-analysis: concepts, methods, and recent results. *Landscape ecology*. 2010. Vol. 15. Iss. 1. P. 5-20. URL: <https://doi.org/10.1023/A:1008184408300> (дата звернення: 02.08.2022).
18. Özemre M., Kabadurmus O. A big data analytics based methodology for strategic decision making. *Journal of Enterprise Information Management*. 2019. Vol 33 (6). P. 1467-1490. URL: <https://doi.org/10.1108/QEIM-08-2019-0222> (дата звернення: 03.08.2022).
19. Семенов А. Г. Маркетингове стратегічне планування діяльності підприємств. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 49. С. 210-219.
20. Stephen M. Dictionary of scientific principles. Ch. Profit impact of market strategies (PIMS) principles. Wile. 2011. 648 p.
21. Сабадаш Л.О. Оцінювання факторів впливу на економічну стійкість підприємства в кризових умовах. 2020. № 1-2. С. 117-124.
22. Радько В. І. Підвищення стійкості виробників продукції молочного скотарства: теорія, діагностика та функціональне забезпечення. Київ. 2018. 384 с.

REFERENCES

1. Prus, Yu. and Sosnina, K. Diahnostyka yak instrument antykryzovoho upravlinnia pidpriemstvom [Diagnostics as a tool for anti-crisis management of the enterprise]. *Molodyi vchenyi*. 2020, no. 12 (88), pp.159-165. Available at: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-33> (Accessed 2 August 2022).
2. Kryvoviazuk, I. V. and Bozhydarnik, T. V. (2012). Kompleksna ekonomichna diahnostyka pidpriemstva [Complex economic diagnosis of the enterprise]. *Lutsk. RVV Lutskoho NTU*. 226 p.
3. Tkachuk, V. I., Prokopchuk, O. A. and Yareмова, M. I. (2013). Ekonomichna bezpeka ta stiikest silskohospodarskykh pidpriemst [Economic security and sustainability of agricultural enterprises]. *Zhytomyr: Vydavnytstvo Volyn*. 276 p.
4. Hlushko, O. V. Metodychni osnovy otsiniuvannya ekonomichnoi stiikesti pidpriemstv [Methodological foundations of assessing the economic sustainability of enterprises]. *Ekonomichnyi analiz: zb. nauk. prats Ternopilskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet*. 2013, vol. 13, pp. 281-287.
5. Kobets, S. P. Metodychnyi pidkhid do otsiniuvannya ekonomichnoi stiikesti pidpriemstv [Methodical approach to assessing the economic sustainability of enterprises]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 2015, iss. 3, pp. 307-311.
6. Nakonechna, O. S. Metodychni pidkhody do otsiniuvannya ekonomichnoi stiikesti promyslovykh pidpriemstv [Methodical approaches to assessing the economic sustainability of industrial enterprises]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2015, no. 6, pp. 47-53.
7. Halyuk, L. Intehrovana otsinka ekonomichnoi stiikesti rozvytku hazorozpodilnykh pidpriemstv [Integrated assessment of the economic sustainability of the development of gas distribution enterprises]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. 2012, no. 2 (35), pp.145-154.
8. Kravchenko, M. O. (2018). Systemic and structural approach to the formation of economic sustainability of machine-building enterprises. Abstract of D.Sc.in Tekhn. dissertation. Kyiv, 47 p.
9. Ziz, D. O. Teoretyko-metodychnyi pidkhid do otsiniuvannya vnutrishnoi zdattosti do strukturnykh peretvoren pidpriemstv mashynobuduvannya yak chynnykiv zabezpechennia yikh ekonomichnoi stii-

sti [A theoretical-methodical approach to assessing the internal ability to structural transformation of machine-building enterprises as a factor in ensuring their economic stability]. *Ekonomichnyi visnyk*. 2020, no. 3, pp. 176-188.

10. Protsenko, N. B. (2008). Organizational and economic mechanism of ensuring long-term economic sustainability of industrial enterprises. Abstract of dissertation for obtaining sciences. candidate degree economy Sciencesю Donetsk. 20 p.

11. Valaskova, K., Durana, P., Adamko, P. and Jaros, J. Financial Compass for Slovak Enterprises: Modeling Economic Stability of Agricultural Entities. *Risk Financial Manag.* 2020, no. 13 (5), 92. Available at: <https://doi.org/10.3390/jrfm13050092> (Accessed: 03 August 2022).

12. Ponomarenko, T. V. Otsiniuvannia ekonomichnoi stiiikosti pidpriemstva na osnovi vartisnoho pidkhodu [Assessment of economic sustainability of the enterprise based on the cost approach]. *Ekonomichnyi analiz: zb. nauk. prats Ternopil'skyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet* 2016, vol. 24, no. 2, pp. 106-113.

13. Sharafat, A. A., Deseit, B. A. and Masad, M. A. An assessment of economic sustainability in broiler enterprises: Evidence from Jordan. *Asian Journal of Agriculture and Rural Development*. 2020, no. 10 (1), pp. 171-182. Available at: <https://doi.org/10.18488/journal.1005/2020/10/1/1005.1.171.182> (Accessed: 03 August 2022).

14. Law, E. P., Wayman, S., Pelzer, C. J., Culman, S. W., and etc. Multi-Criteria Assessment of the Economic and Environmental Sustainability Characteristics of Intermediate Wheatgrass Grown as a Dual-Purpose Grain and Forage Crop. *Sustainability*. 2022, vol. 14, pp. 35-48. Available at: <https://doi.org/10.3390/su14063548> (Accessed: 03 August 2022).

15. Bielik, P. SWOT-analysis of Slovak farmers in the pre-accession period to the EU. *Agricultural economics*. 2012, vol. 49, pp. 352-359. Available at: <https://doi.org/10.17221/5412AGRICON> (Accessed: 02 August 2022).

16. Raharjo, H., Chai-Kah, H., Min, X. and Brombacher, A. Dynamic benchmarking methodology for quality function deployment. *Benchmarking: An International Journal*. 2010, vol. 17 (1), pp. 27-43. Available at: <https://doi.org/10.1108/14635771011022307> (Accessed: 02 August 2022).

17. Jennings, M. D. Gap-analysis: concepts, methods, and recent results. *Landscape ecology*. 2010, vol. 15, iss. 1, pp. 5-20. Available at: <https://doi.org/10.1023/A:1008184408300> (Accessed: 02 August 2022).

18. Özemre, M., Kabadurmus, O. A big data analytics based methodology for strategic decision making. *Journal of Enterprise Information Management*. 2019, vol. 33 (6), pp. 1467-1490. Available at: <https://doi.org/10.1108/QEIM-08-2019-0222> (Accessed: 03 August 2022).

19. Semenov, A. G. Marketynhove stratehichne planuvannia diialnosti pidpriemstv [Marketing strategic planning of enterprises]. *Prychornomorski ekonomichni studii*. 2020, iss. 49, pp. 210-219.

20. Stephen, M. (2011). Dictionary of scientific principles. Ch. Profit impact of market strategies (PIMS) principles. While. 648 p.

21. Sabadash, L. O. Otsiniuvannia faktoriv vplyvu na ekonomichnu stiiikost pidpriemstva v kryzovykh umovakh [Assessment of factors influencing the economic stability of the enterprise in crisis conditions]. *Innovatsiina ekonomika [Innovative economy]*. 2020, no.1-2, pp. 117-124.

22. Radko, V. I. (2018). Pidvyschennia stiiikosti vyrobnykiv produktsii molochnoho skotarstva: teoriia, diahnozyka ta funktsionalne zabezpechennia [Increasing the sustainability of producers of dairy products: theory, diagnostics and functional support]. Kyiv. 384 p.

Analytical support for managing the economic sustainability of agricultural enterprises

Bachynskyi R.

The article highlights the components of analytical management of the economic sustainability of agricultural enterprises. It is highlighted that it is advisable to consider the analytical management of the sustainable development of agricultural enterprises in terms of management tools that provide it and methodical approaches to its evaluation.

It has been established that a single methodical approach to the analysis of the economic sustainability of the enterprise has not been formed, and the necessity of using a complex of analytical procedures has been proven. It is argued that the formation of analytical support for the management of the economic sustainability of agricultural enterprises is expedient to use a comprehensive approach, which will include a set of various assessment methods and management tools.

Approaches to the assessment of sustainability are summarized and a conclusion is made about the expediency of using a multi-criteria integral indicator that will ensure the achievement of the company's strategic goals. The tools of strategic analysis and the possibilities of their practical use in the aspect of ensuring the sustainable development of the enterprise are characterized. It is substantiated that conducting diagnostics of the economic state of the enterprise can be used both relatively simple methods and more complex multifactorial models that require the involvement of a large number of specialists from various fields, as well as the processing of a large array of primary information.

Methodical approaches are identified, which provide for the formation of an algorithm of sequential actions for the development and adoption of the most rational decisions based on the consideration of numerous specific factors and conditions for achieving economic stability. The analytical model for assessing the economic sustainability of an agricultural enterprise includes the following actions: the selection of efficiency criteria and the formation of a system of evaluation indicators; analysis of the dynamics of external factors of its functioning environment, production, economic and financial indicators; establishment of the most characteristic and significant functional relationships; assessment of opportunities to ensure efficiency and competitiveness.

It is substantiated that the main generalizing criteria of sustainability are: the ability of the business entity to resist the negative impact of an economic and natural nature; increasing opportunities to ensure expanded reproduction of production resources; ensuring a qualitative change in production, socio-economic, environmental parameters; development of preventive measures to prevent production decline.

It has been proven that conducting a comprehensive analysis of the economic stability of the enterprise requires the calculation of an integral indicator by using the methods of average arithmetic, geometric, rating assessment, etc. using certain partial indicators. The main methods of assessing economic stability are highlighted: dynamic comparison, grouping method, meth-

ods of mathematical statistics (non-linear dynamics method, multidimensional statistical and factor analysis), matrix method.

An algorithm for assessing the economic sustainability of agricultural enterprises is proposed and the components of the management toolkit are highlighted: management methods. Among the main methods of management, operational, optimization and regulatory approaches are distinguished, and the areas of their use are socio-ecological-economic, technical-technological and financial sustainability.

Key words: management of economic sustainability, agricultural enterprise, socio-ecological-economic sustainability, technical-technological sustainability, financial sustainability, analytical toolkit.

Copyright: Бачинський Р.Л. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ORCID iD:

Бачинський Р.Л.

<https://orcid.org/0000-0003-2156-1651>